

POŻYRAĆ (87) *vb impf*

pożyczać (52), **pożerać** (35+ *kust*); *pożyczać TarDuch, FalZioł(4), GlabGad, WróbŻołt (3), KromRozm I, LubPs, Leop (2), BielKron(5), GrzegRóżn, RejPos (5), HistLan, RejZwierc, ModrzBaz, CzechEp(2), ArtKanc, ZawJeft, WujNT (2), PowodPr (7); pożerać SeklKat (4), HistAl, MurzNT (2), KrowObr (5), BudNT, SkarJedn, SkarŻyw(3), Calep, SkarKaz (3), SkarKazSej (6); pożyczać : pożerać BibRadz (6:3), Mącz (3:1), RejAp (2:kust), BudBib (1:4).*

o oraz a jasne; w *pożerać -e (2), -é (1); -e Mącz; -e : -é MurzNT (1:1).*

inf *pożyczać (6).* ◇ *praes 1 sg* *pożyczam (3).* ◇ *2 sg* *pożyczasz (1).* ◇ *3 sg* *pożycza (23).* ◇ *2 pl* *pożyczacie (2).* ◇ *3 pl* *pożyczają (22).* ◇ *praet 3 sg m* *pożyczał (8).* *f* *pożyczała (4).* ◇ *2 pl m pers -ście* *pożyczali (1).* ◇ *3 pl m pers* *pożyczali (2).* *m an* *pożyczali (1) [cum N pl: ptacy]. subst* *pożerały (2).* ◇ *fut 3 sg m* *będzie pożerać (1).* *f* *będzie pożerała (1).* ◇ *imp 3 sg* *niechaj pożycza (1).* ◇ *1 pl* *pożerajmy (1).* ◇ *con 3 sg f* *by pożyczała (2).* ◇ *3 pl m pers* *by pożyczali (1).* ◇ *part praes act* *pożyczając (5).*

Sł stp: pożyczać, Cn notuje, Linde także XVII(XVIII) – XVIII w.

1. *Jeść łapczywie, też połykać; devorare HistAl, Vulg, PolAnt, Mącz, Calep, Cn; comedere, deglutire, gluttire PolAnt; depascere Modrz; abligurrere, absorbere, resorbere, sorbere Cn [w tym: kogo, co (39)] (44) : [zagadka Samsona] Który wżytko pożycza/ łotki pokarm s siebie pufzcza. BielKron 51v; Mącz 507d; Calep 316a.*

W przen (1) :

Szereg: »pożyczać a żywić się« (1): Pożyczą [kapłani] przestęptwá [= ofiary za grzechy] ludu moiego/ á grzechem iego się zycią [Peccatum populi mei comederunt; et ad iniquitatem eorum levaverunt animam suam]. BibRadz Os 4/8.

Przen (2) : A gdy byli ścífkani [chrześcijanie] potwarzą o Trzy Bogi [...]/ tedy oni do tego Troiákiego się vćiekali/ wzgorę y ná doł ták vćiekáiąc/ y kręcąc się/ vchodząc potwarzę/ częścią trzech Bogow/ częścią też Iednego kthory Trzech pożyczał GrzegRóżn F2.

Zwrot: »jeden drugiego pożyczać« (1): Miłuy bliźniego twego iáko lámeo siebie. Lecz iefli ieden drugiego kąfacie y pożyczacie [Quodsi invicem mordetis, et comeditis]; pátrćiesz [!] ábyście się lámi fpołem nie poiedli. WujNT Gal 5/15.

Szereg: »kąsać i pożyczać« (1): WujNT Gal 5/15 cf Zwrot.

a. *O zwierzętach (zazwyczaj, uśmiercając ofiarę) (14) : Także on [lis ptaki] za nogi chwyta y pożycza. FalZioł IV 14a; [Cetus tj. wieloryb] Ma ciałne dziurki w gębie albo we krtaniu: iż nie może pokarmu wielkiego pożyć/ ale drobne rybki pożycza: ktore wonnością swoją do siebie przywabia. FalZioł IV 31c, IV 8c; [Aleksander] nálażł zamek niezwyćężony/ y okrutne bestie Ippotamy y inłze/ ktore pożerały Ricerze iego. HistAl H5; Rinoceros rybá pożycza Gámbará y Ráká ryby wielkie BielKron 295; Mącz 459a; Ty powietrzne ptaki Pan wípomináć też raczy w oney Ewányeliey o nálieniu swoim/ iż ptacy powietrzni wybieráli á pożyczáli [kust: pożeráli] ie [Vulg Matth 13/4]. RejAp 164v; [SkarUp 8].*

pożyczać czym od kogo (1): Ku płu tām przyrownywa łákomego człeká. Który gdy chćiwą gębą od páná swojego/ Pożycza sztuki mięfá tho w nádzieię tego/ Aby mu ich tym więcej do gęby miotano HistLan E4.

Ze zdaniem dopełnieniowym (1): GlabGad H8v cf »chćiwie pożyczać«.

W przeciwstawieniach: »żuć, gryźć ... pożyrać« (2): Ten to Cetus/ to iest wielorib, nie żuie ani grizie/ ale pożyra pokarm cząłkiem [tj. w całości]. *FalZioł* IV 31c.

W porównaniach (1): A iako łzarácza ná doyrzálne zbożá przylata/ á ono co ludziom nágotowano/ pożyra: tákci tež y ci [ludzie zborowi niepożyteczni] w lećieli wzbożá Zborowe/ á te máiętności/ ktore wedle łtárodawnych vřtav/ dla náuczánia y vsługovánia wiary świętey/ było poświęcono co oni požądliwości łwey wniewolá oddáli. *ModrzBaz* 133v; [iako w morzu rybki malé wielkie rybki požeráią: ták tež ná łwiećie moczare vbogię záváždy nędzá/ trapiá/ a nawięcéy wierné Pánłkié *BiałPos* 239 (*Linde*)].

Zwrot: »chciwie pożyrać« (1): Czemu ryby iedzą łwe dzieci [...]. Bowiem one [...] nie rozeznavaią łwe^{go} płodu od cudzego, ale iż żarłacztwo wielkie w nich iest dla zimney wilgoti wnątrza kthoraw nich prawie gnoi pokarm, przeto chciwie pożyraią czokolwie łie im miękkiego nagodzi. *GlabGad* H8v.

»pożerać pożywienie, pokarm« [*szyk zmienny*] (1:1): *FalZioł* IV 31c; oto tą łiśicá pożywienie náłze požera. *SkarŻyw* 496.

Przen (2) : Włtań moy miły Pánie/ [...] Oto Wieprż dziki pułtołzy winnicę twoię y požera ią frogie á łeśne zwierzę. *KrowObr* 80.

W porównaniu (1): temu iezyoru [*Genezaret*] przyrownác moželz ten mární á łmrodliwy á włzey gorzkości nápełniony łwiát/ [...] w kthorym łie vganiamy iako ryby w odmćie/ iedná drugá łápáiąc á požeráiąc *RejPos* 174v.

Zwrot: »jeden drugiego pożyrać« (1): *RejPos* 174v cf *W porównaniu*.

b. *O ludziach* (16) : *Leop Prov* 20/25; Rzeczy poświęcone łá łidłem człowiekowi temu ktory ie požera *BibRadz Prov* 20/25; [*Biada tym*] Ktorzy łypiaią ná łóżach łłoniowych/ á rozciągáią łię ná pościelach łwych/ požeráią łepak bárány z drobu/ y ćielce z połrzodku łłustey páłtwy. *BudBib Am* 6/4.

Przen (13) :

W przeciwstawieniu: »przecadzac ... požerać« (1): Bieda wám Doctorowie i Pharifeulzowie obłudni/ [...] Wodzowie łłepi/ którzy komora przecádzacie wielbrada požeracie. *MurzNT Matth* 23/25[24].

W porównaniach (4): Y zaż łie niedowiedzá ći ktorzy pożyraią moy lud iakoby chleb. *WróbŻołt* 52/5, 13/4; Iuż w zápamyćtałości łwey włtydu nic nye máyá/ Bo lud Boży práwye yák chleb márníe požeráią [*Vulg Ps* 13/4]. *LubPs* D2; *RejPos* 197.

Zwrot: »jeden drugiego pożyrać« (1): Obiegłó go [*dzisiejszy kościół*] wnąthrzne vćińnienie łądu á niełpráwiedliwóści y vćińnienia wielkiego. Zámnożył łie w nim ielzće łrółłzy głod/ á tákowy głod/ że záledwe ieden drugie^{go} nie pożyra *RejPos* 197.

Szereg: »wypasać a pożyrać« (1): Pan Bog chce rozgrodzić ábo częłto rozgradza w gniewie łwoim/ tę winnicę łwoię. Abowiem chociaby łie náłázłó wiele wiernych do niey robotnikow/ ále nie vmieią. A ták częłto ią da wypálác á pożyrać żwirżetom dzikim/ to iest/ pogánom okrutnym *RejPos* 60v.

a) *O owcach, tj. wiernych pańskich* (7) : niektore połtánowił Pan Bog y dał do kościółá/ Iedny Apołtoły/ drugie Proroki/ drugie Ewanieliły [...]. A ty záłię inłze kto dał? Papielz/ to iest/

Antykryft. [...] Toć fą oni drapieźni Wilcy/ ktorzy w owtzym odzieniu przychodzą/ y owietzki Pána Kryftuſowe pożeraią. *KrowObr* 37, 37; Wfzytscy ktorzy ie [owce, tj. lud] znáydownáli pożyrali ie *BibRadz Ier* 50/7.

pożyrać czym (2): *CzechEp* 21; Kto fie wilkom drapieźnym záftawia/ áby owiec krwią fyná Bożego oblanych/ kácerftwami y odfzczepieñftwami ták dálece nie pożyrali? *PowodPr* 21.

W połączeniu szeregowym (1): iż ich [następców uczniów] pan poſłał iáko owce w poſrzod wilkow: á nie iáko wilki/ owce niewinne y obrony w łobie nie máiace drapác/ łupić/ mordowác/ pożyrać/ zębami Lwiemi/ páznokćiami Ryſiemi/ pokrywſzy ie nadobnie owczyńką *CzechEp* 21.

W przeciwstawieniu: »pożerać ... paść« (1): Pás owce moie. Abowiem iáko Pan Kryftus niepożerał/ áni zábijał owiec/ ále páłl. Ták theſz wfzyftkim Pafterzom rofkázuie po trzykroć/ do káżdego mowiąc. Pás owce moie. *KrowObr* 4.

W porównaniach (2): *CzechEp* 21 cf *W połączeniu szeregowym*; *SkarKazSej* 679b cf »rozdzierać i pożerać«.

Szeregi: »rozdzierać i pożerać« (1): oni krolowie y Cefárze/ y Monárchowie wfzytkiego ſwiátá/ ktorzy iáko okrutni lwi/ y wilcy/ y lámpártowie/ owce Chryftuſowe przez 300. lat rozdzieráli/ y pożeráli: potym [...] do tych owieczek ktore zábijáli/ cífnęli fię y wprafzáli *SkarKazSej* 679b.

»nie pożerać ani zabijać« (1): *KrowObr* 4 cf *W przeciwstawieniu*.

c. *O postaciach z widzeń, snów i cudownych zdarzeń* (8) : Lewiátánowi záfię dałeſ fiodmą część mokrá/ ktora beſtyą ftworzyłeſ áby pożyralá kogo ty chceſ/ y kiedy chceſ. *BibRadz* 4.*Esdr* 6/52[51]; Smok wielki w iámie ná ten czás był/ kthory kiedy głodzien był ludzi kradáł y pożyrał/ á párá ſmrodliwą zábijał *BielKron* 340v, 54; Y pożerály klofy fzczupłe (one) fiedm kłofow tłuſtych y pełnych/ y ocknął fię Fáraón/ á oto ſen (był). *BudBib* *Gen* 41/7, 4.*Esdr* 6/52; Gdy wychodził [smok] ná drogi/ kogo iedno podkał pożerał/ bydło y ludzie. *SkarŻyw* 187.

W połączeniu szeregowym (1): Kthemu wtymże nocnym widzeniu/ widziałem/ a oto beſtya czwarta ftráfzliwa á frogá y bárzo mocna ktora miała zęby wielkie żelazne/ á pożyralá y poćierála/ á oſtátek nogámi ſwemi podeptawała *BibRadz* *Dan* 7/7.

Przen [czym] (1) :

W porównaniu (1): [bestia] záwždy onemi niedzwiedzemi łápami wydzierála á gárnęła k łobie ine rozliczne narody/ pożyraiąc á łamiąc iáko lwia páłzczeká á frogiemi zębami zwirzchnoſci á moźnoſci inych narodow ſwiátá tego y bogáctwá ich. *RejAp* 106v.

Szereg: »pożyrać a łamać« (1): *RejAp* 106v cf *W porównaniu*.

2. *W różnych znaczeniach przenośnych* (43) :

a) *Niszczyć, unicestwiać, gnębić, prześladować; comedere, devorare* *PolAnt*, *Vulg*; *consumere, disperdere, vorare* *PolAnt* [w tym: kogo, co (18)] (21) :

α) *Fizycznie* (10) :

Frazy: »miecz pożera« (1): Vkázowałem iáko Pogáńłki miecz nád nimi wiſi/ ktory fáſiedzkie zdrowia y máiętnoſci pożera *SkarKaz*)(2v.

»ogień pożera (a. pożerał itp.)« = *devorat ignis* *PolAnt*, *Vulg*; *ignis consumit a. vorabit* *PolAnt*; *depascitur ignis* *Cn* (7): Abowiem on ogieñ w ftárym zakonie/ ktory z niebá ftepowáł/ y ony ofiary

pożerał/ prześladowanie/ vdręcenie [!]/ mękę y śmierć Pána I: Kryftá známionował *KrowObr* 87v; Prziydzie Bog nálz á niezamilczy/ ogień przed nim będzie pożerać [!]/ á około niego wzruży fię wielki wicher. *BibRadz Ps* 49/3, *Ps* 17/9; Zákurzył fię dym z gniewu iego/ á ogień z vft iego (pochodząc) pożerał (wżytko) węgle zágorzáły fię od niego. *BudBib Ps* 17/8[9]; *BudNT Apoc* 11/5; Tego flufznie plákác mamy/ ktory fię do pieklá doftál: ktorego wieczny ogień pożera. *SkarŻyw* 196; *WujNT* 862 *marg.*

»śmierć pożyra« (1): Weźcie/ wiedźcie: mnie iuz tym ípofobem nie innym/ Smierć lákoma pożyra *ZawJeft* 44.

Zwrot: »pożyrać jako ogień« (1): Złoto y írebro wálze rdzá poiádłá/ y sftanie fię wam ná świádectwo/ y będzie pożyrála ciála wálze iáko ogień [*Vulg Iac* 5/3]. *PowodPr* 69.

β) *Pod innym względem* (11) : *WróbŻolt* R3; Y czemuż tak pátrzałz ná ty co wzgárdzáią nas á milczyłz? gdyż niepobożny pożyra ípráwiedliwżego niżli íam. *BibRadz Hab* 1/13; wezmá ciężkie karanie/ ktorzy czynią przeciw mnie: Sámi mię tu nie wzywáią/ moje miłe pożyráią/ bez boiáźni fię boią. *ArtKanc* Q5v; *SkarKazSej* 673b.

W połączeniach szeregowych (2): Bo znoście iefli was kto zniewala/ iefli was kto pożyra/ iefli kto bierze/ iefli fię ktho wywyżła/ iefli ktho was w lice biie. *BibRadz 2.Cor* 11/20; ktore [*prześladowanie okrucieństwa tureckiego*] iáko goniec nie dálekiego iuz Antykryftá/ obyczáiem oney náfroźlzey bestiey v Danielá wżytko przed íobą nie tylko pożyra [*Vulg Dan* 7/19]/ ále teź nogámi depce/ kruzzy/ y wniwecz obraca. *PowodPr* 9.

Zwroty: »jeden drugiego pożerać« (1): Ták iedná íektá drugá požeráiąc wżytkie giná/ á wedle Apoftoła familię iedząc/ lámilię gubiá y nietrwáią. *SkarJedn* 24.

»jako pożar pożyrać« (1): Ktorego Dekretu exekucia/ ná próšbę nowych Ewangelikow/ była do czáfu záwieszona: podobno dla nádzieie/ áby fię z nimi byli ziednoczyli. Ale iź duŕze ich iáko pożar pożyráią/ dopiero bacząc fię/ do confederáciey íwey odftąpili ich *PowodPr* 37.

Szeregi: »gubić i pożyrać« (1): y ftálás fię [*Sarmacyjo*] iáko Ocean ábo ogulme morze: w które wżytkie ze wżytkiego świátá káluŕze ímrodliwych kácerftw/ bez żadnego támowánia wciekáią. Skąd fię ty ku niebu prze íwą wolá á niepoflufzeńftwo nádymác nieprzeftawáłz/ y íilá duŕz niewinnych gubiłz y pożyrałz. *PowodPr* 12.

»uciązać i pożerać« (1): A teras Panie oto narody ty ktore były zá nic poczytáne/ poczęły nas opánowánem íwym vciążác y pożerać [*coeperunt dominari nostri, et devorare Vulg*] *BudBib 4.Esdr* 6/58[57].

αα) *Doprowadzić do utraty majątku* (1) : Są ludzie ktorzy wżytki Zydy przechodzą/ dziešięć y 20. y 30. od ftá biorá. y gubiá domy potrzebnych/ y práwie ie požeráią/ á nic z miłóšierdžia nád nędznym nie vczynią. *SkarKazSej* 704b.

b) *Pochłaniać; dehisce* *Mącz* [*w tym: kogo* (8)] (10) : Dehisco, Pożyram/ Roftępuyę fię/ Rołpádam fię. Dehiscit terra, Roftępuye fię álbo pożyra. *Mącz* 156b.

W połączeniach szeregowych (2): Niechay mie niepográża nawalność wodna/ Ani mie głębokhość niechay nie pożyra/ á niechay ná mię nie przypiera/ ítudnia vft íwogich. *TarDuch* A6v; *RejPos* 56.

W porównaniu (1): Bo fundament pokoju y dobrego ludzkiego/ iest sprawiedliwość/ [...] Gdzie tey nie máłz/ ziemiá fię prawie trzęsie/ á pożera obywatéle swoie/ iákoby bez fundamentu y dna zoftawála. *SkarKaz* 2b.

Fraza: »ziemia pożyrała (a. pożyra itp.)« (7): ná Fáraóná przepuścił [Pan] záby y ine dziwne rzeczy/ á ná nie [na naród egipski] ogniŕte węże y ine froszŕsze plagi dopuŕzczáć raczył. Ták iz ie ziemiá požyrála/ ogieñ ie z niebá palił/ kazał ie bić/ mordowác. *RejPos* 56; dziwne plagi/ dziwne pomŕty wŕtawicznie nád nim ŕtroił [Pan nad swawolnymi]/ ták iz iedny ogieñ palił/ zyemiá ie požyrála/ ná koniec ie iuz do koñcá wythráć chdał/ y zátopił był wŕzytek ŕwiáth wodá. *RejPos* 102; *RejZwierc* 126; Ziemiá pożera obywatéle swoie [Vulg Is 24/6]/ ná dole wŕzytek ŕwiáth y nędzá y nieprzyaciéle y pokuŕy. *SkarKaz* 122b [*przekład tego samego tekstu* (3)] 2b; *SkarKazSej* 681a, 702a.

Zwrot: »żywo pożyrać« (1): iáko ie [Datana i Abirona] ogieñ frodze z niebá ŕpadŕzy palił/ iáko ie ziemiá żywo požyrála [Num 16/32]/ to teŕ táb iuz o tym hiŕtorie ŕyryze ŕwiádczá. *RejZwierc* 126.

c) *Zabierać przemocą, zagarniać, łupić; devorare Vulg [co] (12)* : Yako ŕá phalŕzywy paŕterze albo kaŕnodzieie/ ktorzy obczáziá luczkie ŕámnienia wŕtawamy luczkimy albo ŕzatañŕkimy/ [...] á ich maiętnoŕci pozeraiá/ obiecuiáć ym zato zbawienie *SeklKat* I3v, L2v, Q3.

W połączeniach szeregowych (5): Ziemiá wálŕá ŕpuŕthoŕŕoná/ miáŕtá wálŕe wypalone ŕá ogieñ: kráinę wálŕę tuŕ przed wámi obcy ludzie požyráią: y ŕpuŕtoŕŕeie iáko w ŕpuŕtoŕŕeniu nieprzyaciéŕkim. *Leop Is* 1/7; *BielKron* 93v; *PowodPr* 9, 29; *SkarKazSej* 703a. [*Zawsze przekład tego samego tekstu.*]

Szereg: »oddzierać i pożerać« (1): koŕcioł zywy nędze cirpy podplotem lezáć/ yŕamy [pasterze koŕcioła fałŕzywego szatañŕskiego] gy oddzieraia y pozeraiá gorŕzy niŕly wylczy drapieŕny. *SeklKat* Q3.

α) *Żywić się czymś kosztem, objadać kogoś (3)* : *KromRozm I* A4v; ktorzy požeraia domy wdów i wrzezy ŕię dŕugo modlá cié wietŕzé potępięnie wezmá. *MurzNT Luc* 20/47.

W porównaniu (1): do nog ŕwych pádác kaŕe [papież rzymski]/ y ŕkárby ich [władców pañstw] do ŕiebie przyciága/ iáko Mágnés ŕelázo: chociaŕ pod pokrywká (iáko Fáryzeuŕzowie czynili wdowie domy požyráiac [Vulg Luc 20/47]) zwierzchniego naboŕeñŕtwá. *CzechEp* 373.

Synonimy: 1. jeŕć, pojadać, poŕykać, zjadać.

Formacje współrdzenne cf ŕREĆ.

Cf POŻERANIE, POŻYRAJÁCY